

УДК 343.13

Альона Побережник,*аспірант кафедри правосуддя
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ЗАХИСТУ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття присвячена висвітленню проблемних питань визначення суб'єктів реалізації гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. На підставі положень Кримінального процесуального кодексу України, поглядів науковців та практиків, висвітлених у наукових джерелах, у статті здійснено спробу класифікації розглядуваних суб'єктів, досліджено повноваження таких суб'єктів при реалізації гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Ключові слова: суб'єкти реалізації, кримінальне провадження, процесуальні гарантії захисту, право на свободу та особисту недоторканність.

Постановка проблеми. Застосування процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні неможливе без функціонування механізму реалізації таких гарантій. У свою чергу, механізм реалізації кримінальних процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність передбачає існування чітко визначених законодавчо суб'єктів його реалізації, а також визначеної законом системи практичних дій таких суб'єктів у зв'язку з реалізацією розглядуваних гарантій, що є однією з умов ефективного функціонування даного механізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню дослідження суб'єктів реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні певною мірою присвячені праці таких учених, як Ю.П. Аленіна, К.Д. Волкова, І.В. Гловюк, В.Ю. Захарченка, О.В. Капліної, О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, В.В. Молдавана, М.А. Погорецького, В.О. Попелюшко, О.С. Старенького, В.П. Шибіко, О.Г. Яновської та інших. Здобутки названих учених є, безперечно, важливими, але в кримінальній процесуальній науці до цього часу не здійснено комплексного дослідження суб'єктів реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, їхніх повноважень та практичних дій при реалізації розглядуваних гарантій.

Метою статті є визначення суб'єктів реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, а також з'ясування кола їхніх повноважень при реалізації таких гарантій.

Виклад основного матеріалу. На нашу думку, суб'єктів реалізації розглядуваних гарантій доцільно поділити на дві групи: 1) захисник як суб'єкт, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, право на свободу та особисту недоторканність яких обмежено; 2) суб'єкти, що здійснюють контроль та нагляд за реалізацією розглядуваних гарантій у силу своїх повноважень.

Вважаємо, що захисник є окремим суб'єктом у механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. Відповідно до ч. 1 ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Роль адвоката в реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні важко переоцінити.

Так, відповідно до ч. 4, 5 ст. 6 КПК України, захисник користується процесуальними правами підозрюваного, обвинуваченого, захист якого він здійснює, крім процесуальних прав, реалізація яких здійснюється безпосередньо підозрюваним, обвинуваченим і не може бути доручена захиснику, з моменту надання документів, передбачених ст. 50 КПК України, слідчому, прокурору, слідчому судді, суду. Захисник має право брати участь у проведенні допиту та інших процесуальних діях, що проводяться за участю підозрюваного, обвинуваченого, до першого допиту підозрюваного мати з ним конфіденційне побачення без дозволу слідчого, прокурора, суду, а після першого допиту – такі ж побачення без обмеження кількості та тривалості. Такі зустрічі можуть відбуватися під візуальним контролем уповноваженої службової особи, але в умовах, що виключають можливість прослуховування чи підслухування.

Адвокат реалізує процесуальні гарантії захисту права на свободу та особисту недоторканність у формі протестної діяльності. У зв'язку із цим О.Г. Яновська зазначає, що процесуальний протест адвоката – це виявлення у відкритій формі реакції адвоката на допущені порушення його прав і прав його клієнта. Формами протестної діяльності адвоката в кримінальному провадженні є: клопотання, заяви, вимоги, відводи, заперечення (зауваження, протести), скарги [1, с. 124].

Так, якщо розглядати вирішення питання про обрання до особи запобіжного заходу, який обмежує право на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, то слід зазначити, що важлива роль при цьому належить захиснику. Відповідно до чинного КПК України, усі запобіжні заходи на сьогодні можуть застосовуватись лише за ухвалою слідчого судді, суду. А тому основним завданням адвоката на етапі обрання щодо особи запобіжного заходу, який, зокрема, обмежує право на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, буде довести суду доцільність застосування найбільш м'якого запобіжного заходу (наприклад, особисте зобов'язання; особиста порука, застава; домашній арешт), а не тяжкого (тримання під вартою). Зокрема, ст. 201 КПК України передбачено подання клопотання про зміну запобіжного заходу.

Більше того, ст. 201 КПК України передбачено право захисника подавати до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, клопотання про зміну запобіжного заходу, в тому числі про скасування чи зміну додаткових обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України, та покладених на підозрюваного,

обвинуваченого слідчим суддею, судом, чи про зміну способу їх виконання.

Як зазначає О.Г. Яновська, КПК України 2012 року запроваджено таку форму адвокатської діяльності в кримінальному провадженні, як заявлення вимог [1, с. 127]. У зв'язку із цим слід зазначити, що чинним КПК України передбачені такі права адвоката на заявлення вимог: у порядку п. 6 ч. 3 ст. 42 КПК України вимагати перевірки обґрунтованості затримання підозрюваного, обвинуваченого; в порядку п. 17 ч. 3 ст. 42 КПК України вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися.

Ще однією формою діяльності адвоката є подання скарг. Необхідно звернути увагу, що скарги – це завжди звернення з приводу вже допущеного порушення прав чи законних інтересів (на відміну від клопотань, що можуть бути спрямовані на запобігання такому порушенню) [1, с. 129].

Захисник може подавати скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора в порядку ст. 303, 304 КПК України; оскаржувати ухвали слідчого судді у порядку ст. 309 КПК України, а також оскаржувати рішення (ухвали, вироки) суду першої та апеляційної інстанції.

Отже, діяльність адвоката в механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні дуже важлива. Адже адвокат є суб'єктом, діяльність якого спрямована на реалізацію прав підозрюваного, обвинуваченого, а також на відновлення порушених прав підозрюваного, обвинуваченого, зокрема права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

До суб'єктів другої групи механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні належать: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, слідчий суддя, суд.

Повноваження керівника органу досудового розслідування зумовлені здійснення ним відомчого контролю, прокурора – прокурорського нагляду, слідчого судді, суду – судового контролю.

Що ж стосується слідчого, то відповідно до п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК України це службова особа органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль

за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої КПК України, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

З аналізу норм КПК України вбачається, що можна виділити такі групи повноваження слідчого, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність.

По-перше, це ініціювання застосування заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема і таких, що обмежують право особи на свободу та особисту недоторканність. Такі повноваження слідчий здійснює шляхом звернення за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Другою групою повноважень слідчого є оскарження рішень, дій чи бездіяльності прокурора.

Загалом, повноваження слідчого носять владний характер, що виражається у його праві застосовувати заходи процесуального примусу, в обов'язку посадових осіб та громадян виконувати приписи слідчого, коли вони надані в межах його повноважень та в установленій процесуальній формі.

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 3 КПК України, керівник органу досудового розслідування – начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України та його заступники, які діють у межах своїх повноважень.

Повноваження керівника органу досудового розслідування визначені у ст. 39 КПК України.

У юридичній енциклопедії «відомчий контроль» розглядається як контроль, здійснюваний відомствами, що дає можливість контролювати стан справ у сфері діяльності відповідних органів [2, с. 430]. Контрольні повноваження цих органів, як правило, закріплені на відомчому рівні (накази, інструкції, положення).

На думку О.С. Ахмадулліна, відомчий контроль є одним із трьох складових та невід'ємних елементів системи контролю та нагляду за законністю проведення досудового розслідування поряд із судовим контролем та прокурорським наглядом [3, с. 92].

Як слушно зазначає В.Н. Ягодинський, основними завданнями відомчого контролю є забезпечення виконання вимог законів та нормативно-правових актів, що визначають порядок проведення дізнання та досудового слідства; своєчасність та якісне прийняття та виконання управлінських рішень; підвищення загального рівня організаційної та оперативної-службової діяльності; своєчасність вжиття заходів щодо усунення недоліків у роботі; сприяння оптимальному, правильному добору, розміщенню та оцінці кадрів; боротьба з тяганиною та за виконавчу дисципліну; надання практичної допомоги на місцях в усуненні встановлених недоліків [4, с. 56-57].

Так, керівник органу досудового розслідування є суб'єктом реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Наступним суб'єктом другої групи механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні є прокурор.

У національному законодавстві інститут прокурорського нагляду в кримінальному провадженні передбачено п. 3 ч. 1 ст. 121 Конституції України та ст.ст. 2, 25, 26 ЗУ «Про прокуратуру».

Так, відповідно до п.п. 3, 4 ч. 1 ст. 2 ЗУ «Про прокуратуру», на прокуратуру покладаються такі функції, як нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство та нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Як слушно зазначає Г. Мовчан, правозахисна функція прокурора як один з основних напрямів його діяльності безпосередньо пов'язана із завданнями кримінального судочинства, проявляється у процесі реалізації інших функцій і спрямована на захист гарантованих чинним законодавством прав та законних інтересів усіх учасників кримінального процесу – потерпілого, цивільного позивача, обвинуваченого, підозрюваного, цивільного відповідача [5, с. 37].

Аналіз норм чинного кримінального процесуального законодавства України дає змогу виділити такі групи повноважень прокурора у механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Перша група повноважень прокурора в розглядуваному механізмі стосується процедурних питань обрання та застосування до особи запобіжних заходів, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність. По-перше, до таких повноважень належать повноваження, пов'язані з процедурою ініціювання таких запобіжних заходів. Зокрема, це погодження клопотання слідчого про застосування запобіжних заходів, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність, або ж складання такого доповнення та зміна такого клопотання, також сюди належить і ініціювання тимчасового запобіжного заходу у вигляді затримання за ухвалою слідчого судді, суду.

По-друге, це повноваження, пов'язані зі зміною запобіжного заходу, що вже існує. Так, прокурор може ініціювати продовження строку запобіжного заходу, який обмежує право на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні; в порядку ст. 200 КПК України ініціювати зміну чи скасування запобіжного заходу, що вже існує.

По-третє, це здійснення апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, суду щодо застосування, відмови у застосуванні чи продовженні строку запобіжного заходу, який обмежує право на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Отже, як видається, обов'язок доведення перед слідчим суддею, судом необхідності та наявності підстав для застосування запобіжних заходів, зокрема, які обмежують право на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, покладено на прокурора. Однак від нього не можна вимагати здійснення подальшого прокурорського нагляду за законністю застосування такого запобіжного заходу, оскільки відповідно до КПК України рішення щодо застосування будь-якого запобіжного заходу приймається судовою владою; а тому реагувати на незаконні чи необгрунтовані рішення суду прокурор може лише шляхом оскарження таких [6, с. 49; 7, с. 57].

При цьому П. Гультай зазначає, що роль прокурора у забезпеченні законності застосування запобіжних заходів можна уявити так: попри те, що остаточне рішення у цій сфері приймається слідчим суддею, судом, у кожному випадку застосування запобіжного заходу попередньо це питання вирішується прокурором, який таким чином здійснює досудову перевірку законності й обгрунтованості застосування конкретного запобіжного заходу у кримінальному провадженні [7, с. 58].

Вважаємо, що окремо необхідно виділити другу групу повноважень прокурора, що

стосуються застосування до підозрюваного, обвинуваченого, свідка приводу в порядку ст.ст. 139, 140 КПК України. Так, прокурор може ініціювати застосування даного заходу обмеження права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні до підозрюваного, обвинуваченого, свідка.

До третьої групи повноважень прокурора в механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні доречно віднести повноваження у разі застосування до особи інституту видачі особи (екстрадиції). Так, застосування тимчасового арешту в порядку ст. 583 КПК України та екстрадиційного арешту в порядку ст. 584 України не включено законодавцем до переліку запобіжних заходів, передбачених ст. 176 КПК України.

Однак у разі застосування вказаних заходів до особи передбачається обмеження права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Більше того, як справедливо наголошує К.Д. Волков, назва ст. 584 КПК України «Застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою для забезпечення видачі особи (екстрадиційний арешт)» вказує на те, що екстрадиційний арешт є особливим видом тримання під вартою [8, с. 154].

А отже, повноваження прокурора під час застосування інституту видачі особи (екстрадиції) фактично подібні за змістом до повноважень першої групи.

На підставі вищеведеного слід зазначити, що прокурорський нагляд у механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні здійснюється шляхом виконання прокурорами своїх повноважень, передбачених чинним кримінальним процесуальним законодавством України, а також виходячи з особливостей нормативно-правового регулювання діяльності прокурора в кримінальному провадженні.

Наступним суб'єктом у механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні є слідчий суддя, суд.

Слід зазначити, що під час реформування вітчизняного кримінального процесуального права особлива увага приділяється питанням запровадження судового контролю як невід'ємного складника механізму забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

КПК України 2012 року запровадив у кримінальному процесуальному законодавстві України посаду слідчого судді.

Аналіз норм КПК України, а також зіставлення з відповідними зазначеними вище повноваженнями прокурора в кримінальному провадженні дає змогу виділити такі групи повноважень слідчого судді під час здійснення судового контролю в механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні.

Першу групу повноважень слідчого судді становить здійснення судового контролю при обмеженні права на свободу та особисту недоторканність під час обрання до особи запобіжних заходів.

Ця група складається з таких повноважень слідчого судді, суду: 1) за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором, прокурора вирішення питання про застосування запобіжного заходу, який обмежує право на свободу та особисту недоторканність; 2) повноваження, пов'язані зі зміною запобіжного заходу, що вже існує, зокрема продовження строку такого запобіжного заходу, зміна або скасування вже існуючого; 3) повноваження, пов'язані з виконанням слідчим суддею обов'язків, передбачених ст. 206 КПК України.

При обмеженні права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів судова процедура повинна відповідати вимогам справедливості та бути заснована на конституційних принципах рівності учасників кримінального провадження перед законом та судом, змагальності сторін, свободі надання ними суду своїх доказів та доведенні перед судом їх переконливості, презумпції невинуватості, забезпечувати дію принципу правової визначеності. Це буде сприяти унеможливленню прийняття непередбачуваних рішень і свавільного обмеження прав і свобод учасників кримінального провадження.

Окремо слід зупинитись на повноваженнях, пов'язаних із виконанням слідчим суддею обов'язків, передбачених ст. 206 КПК України.

Відповідно до ч. 1 ст. 206 КПК України, кожен слідчий суддя суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться особа, яка тримається під вартою, має право постановити ухвалу, якою зобов'язати будь-який орган державної влади чи службову особу забезпечити додержання прав такої особи.

Однак з аналізу даної статті вбачається, що вона загалом стосується забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, поєднаному з правом на захист. При цьому, на думку К.Д. Волкова, слід диференціювати забезпечення такого права на:

1) законність та обґрунтованість позбавлення волі особи: а) існування передбачених законом підстав для затримання особи без

ухвали слідчого судді, суду; б) неперевищення граничного строку тримання під вартою; в) відсутність зволікання у доставленні особи до суду;

2) умови тримання особи: а) наявність відповідних умов для тримання особи у місцях тримання; б) існування обґрунтованої підозри щодо жорстокого поводження з особою [8, с. 167].

У цьому аспекті слушно є думка О.Г. Яновської, яка вказує, що видається достатньо сумнівним та ускладненим механізм реалізації положень вказаної норми закону. До обов'язків саме службової особи належать повноваження стосовно інформування слідчого судді щодо перебування в межах територіальної юрисдикції суду особи, позбавленої свободи, за відсутності судового рішення, яке набрало законної сили. Сумнівним вбачається те, що такі повноваження є у слідчого чи прокурора. Адже у разі з'ясування таких обставин прокурор, наприклад, повинен самостійно стати на захист інтересів і прав особи, незаконно позбавленої свободи. Однак все ж таки ст. 206 КПК України дає можливість власне затриманому або його захиснику звернутись до слідчого судді із заявою про перевірку законності тримання особи під вартою та перевірки у разі потреби застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі [273, с. 16].

Другу групу повноважень слідчого судді, суду при здійсненні судового контролю становлять повноваження щодо вирішення питання про застосування до підозрюваного, обвинуваченого, свідка приводу в порядку ст. 139, 140 КПК України за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи.

Третя група повноважень слідчого судді при здійсненні судового контролю у механізмі реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні стосується інституту видачі особи (екстрадиції). Повноваження слідчого судді у цьому разі фактично є подібними за змістом до першої групи, адже також включають повноваження, пов'язані з вирішенням питання про застосування запобіжного заходу, вирішенням питання про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, повноваження, пов'язані зі зміною стану запобіжного заходу, що вже існує, проведення перевірки наявності підстав для подальшого тримання особи під вартою або її звільнення.

Враховуючи зазначене, слід звернути увагу, що законодавець наділив слідчого суддю широким колом повноважень, однак не враху-

вав питання відповідальності слідчого судді за прийняте рішення, яке мало негативні наслідки для забезпечення завдань кримінального провадження.

Висновки

Як висновок необхідно зазначити таке. Під час здійснення окремого виду процесуального контролю в кримінальному провадженні (відомчий контроль, прокурорський нагляд, судовий контроль) у кожному з них використовуються особливі форми та методи, що впливає з відповідних повноважень, наданих КПК України. Разом із тим у поєднанні всі види процесуального контролю будуть мати на меті утвердження прав людини, зокрема права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. Загалом взаємодія всіх суб'єктів механізму реалізації процесуальних гарантій захисту права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні сприятиме ефективності реалізації таких гарантій у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Яновська О.Г. Протестна діяльність адвоката в кримінальному провадженні / О.Г. Яновська // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 4(5). – С. 124–130.

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов определения субъектов реализации гарантий защиты права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве. На основании положений Уголовного процессуального кодекса Украины, точек зрения ученых, освещенных в научных источниках, в статье предпринята попытка классификации рассматриваемых субъектов, исследованы полномочия таких субъектов при реализации гарантий защиты права на свободу и личную неприкосновенность в уголовном производстве.

Ключевые слова: субъекты реализации, уголовное производство, процессуальные гарантии защиты, право на свободу и личную неприкосновенность.

The article deals with issues of the determination of subjects in implementing the legal guarantees of protection the right to liberty and security of person in criminal proceedings. Based on the analysis of the relevant provisions of the applicable national legislation contained in scientific sources viewpoints of scholars and practitioners, the article makes an attempt to classify the subjects under consideration. Also, the article dedicated to research the powers of this subjects in implementing the legal guarantees of protection the right to liberty and security of person in criminal proceedings.

Key words: subjects in implementing, criminal proceedings, legal guarantees of protection, right to liberty and security of person.

2. Гурджи Ю.А. Процессуальное обеспечение прав личности: вопросы теории : монография / Ю.А. Гурджи. – Одесса: Пальмира, 2006. – 173 с.

3. Ахмадуллин А. С. Всесторонность, полнота и объективность в досудебных стадиях российского уголовного процесса / А. С. Ахмадуллин. – М. : Юрлитинформ, 2006. – 128 с.

4. Ягодинский В.Н. Подследственность преступлений : учебно-методическое пособие. – К., 1994.

5. Мовчан Г. Правозахисна функція / Г. Мовчан // Вісник прокуратури. – 2009. – № 4. – С. 34–37.

6. Методичні рекомендації щодо здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва. – К.: Генеральна прокуратура України, 2014. – 87 с.

7. Гультай П. Деякі проблеми прокурорського нагляду за законністю застосування запобіжних заходів / П. Гультай // Вісник прокуратури. – 2012. – № 9. – С. 54–60.

8. Волков К.Д. Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність під час застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність» / Волков Кирило Дмитрович. – К., 2015. – 245 с.

9. Яновська О.Г. Застосування практики Європейського суду з прав людини при здійсненні судового контролю у кримінальному провадженні / О.Г. Яновська // Вісник Академії адвокатури України. – 2013. – № 2. – С. 12–17.